

Ευάγγελος Βενιζέλος

Η συμμόρφωση της διοίκησης στις δικαστικές αποφάσεις μετά την αναθεώρηση του άρθρου 95 παρ. 5 του Συντάγματος^{1*}

Θέλω να συγχαρώ τη Διοίκηση και τους δικαστές του Διοικητικού Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, αλλά δίπλα σε αυτούς και τη Διοίκηση και τους δικαστές του Διοικητικού Εφετείου Θεσσαλονίκης, γι' αυτή την εξαιρετική και τόσο φιλόδοξη και ταυτόχρονα τόσο πετυχημένη πρωτοβουλία τους. Η διοργάνωση, το περιεχόμενο και η ευστοχία του συνεδρίου αυτού δείχνουν, γι' άλλη μία φορά, πως το επίπεδο της διοικητικής δικαιοσύνης συνεχώς αναβαθμίζεται και θέλω να ελπίζω πως είναι ένας καλός οίωνός για την εφαρμογή των νέων συνταγματικών διατάξεων που διασφαλίζουν την ακώλυτη βαθμολογική εξέλιξη των δικαστών των διοικητικών δικαστηρίων στο Συμβούλιο της Επικρατείας, στο βαθμό του Συμβούλου Επικρατείας². Επίσης, η παρουσία εδώ του Προέδρου και των αντιπροέδρων του Συμβουλίου της Επικρατείας, όπως και της ηγεσίας των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, δείχνει τη σημασία που αποδίδουν στο συνέδριο όλοι οι ιθύνοντες κύκλοι της δικαιοσύνης, όπως βέβαια και το κύρος που έχει η διοικητική δικαιοσύνη.

1 * Ομιλία στο συνέδριο που οργάνωσε το Διοικητικό Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης με θέμα «Συμμόρφωση της Διοίκησης στις δικαστικές αποφάσεις – Μέτρα εκτέλεσης των αποφάσεων μέσω δικαστικής συνδρομής» (Πρακτικά Συνεδρίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002, σελ.281 επ.). Το κείμενο δημοσιεύεται εδώ με λεκτικές διορθώσεις και βασικό υπομνηματισμό.

2 Σύμφωνα με το δέταφο β' της παρ. 6 του άρθρου 88 του αναθεωρημένου Συντάγματος του 1975/1986/2001 «Οι δικαστές των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων προάγονται στο βαθμό του Συμβούλου της Επικρατείας και στο ένα πέμπτο των θέσεων, όπως νόμος ορίζει». Βλ. σχετικά, ΕΥ. ΒΕΝΙΖΕΛΟ, Το αναθεωρητικό κεκτημένο. Το συνταγματικό φαινόμενο στον 21^ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001, 2002, σελ. 335 και ιδίως 336-338 («η χειραφέτηση επιμέρους δικαστικών κλάδων») με περαιτέρω υπομνηματισμό και αναφορές στις προπαρασκευαστικές εργασίες.

1. Η αναθεώρηση του Συντάγματος και το προϊόν της, το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001 είναι παρόν και συγκροτεί το λεγόμενο αναθεωρητικό κεκτημένο³. Αλλά η αφομοίωση του αναθεωρητικού κεκτημένου, η νομοθετική, η θεωρητική, η νομολογιακή και η διοικητική θα είναι μία βραδεία και επίπονη διαδικασία. Το αναθεωρημένο Σύνταγμα της χώρας, οι διάφορες αποχρώσεις του, οι πτυχές του, οι κανονιστικές του διαστάσεις που δεν είναι ορατές δια γυμνού οφθαλμού θα είναι αντικείμενο μίας διαρκούς «ανασκαφής», μίας συνεχούς, σταδιακής ανακάλυψης⁴.

Σε αυτή την προσπάθεια, ο κοινός νομοθέτης με τις πρωτοβουλίες του και τις αποφάσεις του, η δικαιοσύνη με τη νομολογία της, η θεωρία με τις απόψεις της κινούνται παραλλήλως. Οι ρυθμοί δεν είναι οι ίδιοι, θα έχουμε πολλά και διάφορα φαινόμενα ανακολουθιών, αντιφάσεων, παλινδρομήσεων, επιταχύνσεων και ο ένας καλείται να συμπληρώνει τα κενά του άλλου. Το Σύνταγμα όμως στο σύνολό του και πάντως οι διατάξεις που αφορούν το αντικείμενο του συνεδρίου σας, υπάρχει και εφαρμόζεται. Συγκροτεί ένα **σύστημα κανόνων άμεσης εφαρμογής** που ούτε η ύπαρξή του ούτε και το κανονιστικό του περιεχόμενο θέλει κάποια διαμεσολάβηση⁵. Αλλά επειδή σε ένα ευνομούμενο κράτος, σε ένα κράτος δικαίου, για πάρα μα πάρα πολλά πράγματα, ο τελικός λόγος ως προς το τι είναι και ισχύει ως Σύνταγμα της χώρας ανήκει στο δικαστή και όχι στο νομοθέτη (και πάντως δεν ανήκει σίγουρα στην επιστήμη), η ευθύνη που επωμίζονται οι λειτουργοί της δικαιοσύνης είναι τεράστια ως προς την εμπέδωση του κανονιστικού περιεχομένου του Συντάγματος, ως προς την αφομοίωση του αναθεωρητικού κεκτημένου.

2. Το κεφάλαιο περί δικαιοσύνης έγινε αντικείμενο της αναθεωρητικής

3 Βλ. ΕΥ. ΒΕΝΙΖΕΛΟ, ο.π. (υποσ. 1) κυρίως σελ. 36 επ., 57 επ., 80 επ., 109 επ.

4 Βλ. πιο αναλυτικά ΕΥ. ΒΕΝΙΖΕΛΟ, Η αφομοίωση του αναθεωρητικού κεκτημένου, ΝοΒ, 2003, σελ. 977 επ.

5 Βλ. αντί άλλων ΕΥ. ΒΕΝΙΖΕΛΟ, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου Ι, 1991, σελ. 167 επ.

διαδικασίας, κυρίως για ένα πολύ απλό και ομολογημένο λόγο: Γιατί ο κοινός νομοθέτης είχε ελάχιστα περιθώρια παρέμβασης και έπρεπε οπωσδήποτε να μεσολαβήσει η δυσκίνητη, δυσπρόσιτη και σπάνια διαδικασία της αναθεώρησης του Συντάγματος⁶. Όπως όμως τα περιθώρια επέμβασης του κοινού νομοθέτη ήταν λίγα πριν την αναθεώρηση, έτσι είναι λίγα και μετά την αναθεώρηση. Έχει πολύ μεγάλη σημασία λοιπόν να δούμε ποιες πρωτοβουλίες μπορεί να πάρει η νομολογία, επειδή σε όλα ανεξαιρέτως τα θέματα, ακόμη και εκεί που φαίνεται να υπάρχει επιφύλαξη υπέρ του νόμου, εκεί όπου φαίνεται να απαιτείται πρωτοβουλία του νομοθέτη, η πρωτοβουλία ανήκει κατά βάθος στον ίδιο το δικαστή.

3. Μία λοιπόν από τις βασικές αρχές που διαπνέουν την αναθεώρηση είναι η **αρχή της ασφάλειας του πολίτη**⁷. Η ασφάλεια του πολίτη έχει πολλές εκδοχές. Μας ενδιαφέρει η κοινωνική και η οικονομική του ασφάλειά του, η ασφάλειά του με την έννοια της δημόσιας τάξης και της διαφύλαξης της εθνικής κυριαρχίας, αλλά βέβαια πρώτη εκδοχή της ασφάλειας του πολίτη είναι η νομική του ασφάλεια. Η ενίσχυση λοιπόν της αρχής της ασφάλειας του δικαίου ως βασική αρχή ενός εκσυγχρονισμένου και ολοκληρωμένου κράτους δικαίου ήταν μία βασική επιλογή του αναθεωρητικού νομοθέτη και δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι οι διατάξεις αυτές ψηφίστηκαν από την αναθεωρητική Βουλή με ευρύτατη πλειοψηφία που υπερέβη κατά πολύ τα αναγκαία τρία πέμπτα (3/5) του όλου αριθμού των βουλευτών και προσέγγισε πολλές φορές το σύνολο των βουλευτών που μετείχαν στις τελικές ψηφοφορίες και ανήκαν και στα δύο μεγάλα κόμματα.

6 Βλ. ΕΥ. ΒΕΝΙΖΕΛΟ, Τα όρια της αναθεώρησης του Συντάγματος του 1975, 1984, σελ. 19 επ., 30 επ. με το σχετικό υπομνηματισμό.

7 Βλ. ΕΥ. ΒΕΝΙΖΕΛΟ, ο.π. (υποσ. 1), σελ. 115 επ., 131 επ.

4. Για τα θέματα -πιο συγκεκριμένα- που αφορούν στη συμμόρφωση της Διοίκησης στις δικαστικές αποφάσεις⁸, η αναθεώρηση συνεισφέρει πέντε νέες συνταγματικές διατάξεις που θέλω να σας τις απαριθμήσω από τη δική μου οπτική γωνία, με τη λογική και κανονιστική τους σειρά:

α. Η πρώτη λοιπόν κρίσιμη διάταξη είναι η ριζικά αναθεωρημένη διατύπωση του εδαφίου α΄ της παραγράφου 5 του άρθρου 95 σύμφωνα με την οποία «**η διοίκηση έχει υποχρέωση να συμμορφώνεται προς τις δικαστικές αποφάσεις**». Η διάταξη αυτή πριν την αναθεώρηση, μας προσέφερε τον κανόνα πως η διοίκηση έχει υποχρέωση να συμμορφώνεται προς τις **ακυρωτικές** (άρα γραμματικά ούτε καν προς τις αναιρετικές) αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας. Έχουμε λοιπόν μία απόλυτη γενίκευση της υποχρέωσης αυτής χωρίς να χρειάζεται καμία ερμηνευτική συνεπαγωγή. Ευθέως και ρητά η υποχρέωση της Διοίκησης για συμμόρφωση επεκτείνεται **σε όλες ανεξαιρέτως τις δικαστικές αποφάσεις**.

β. Ο δεύτερος πολύ σημαντικός κανόνας είναι αυτός του εδαφίου γ΄ της ίδιας παραγράφου 5 του άρθρου 95, σύμφωνα με την οποία «**νόμος ορίζει τα αναγκαία μέτρα για τη διασφάλιση της συμμόρφωσης της διοίκησης**».

γ. Πρόκειται για μία νέα ρύθμιση, για μία προσθήκη πολύ σημαντική, η οποία με τη σειρά της συμπληρώνεται κανονιστικά από τη διάταξη του εδαφίου β΄ της παραγράφου 4 του άρθρου 94, σύμφωνα με την οποία «**στα πολιτικά ή διοικητικά δικαστήρια (άρα και στο Συμβούλιο της Επικρατείας), μπορεί να ανατεθεί και κάθε άλλη αρμοδιότητα διοικητικής φύσης, όπως νόμος ορίζει. Στις αρμοδιότητες αυτές περιλαμβάνεται και η λήψη μέτρων για τη συμμόρφωση της**

8 Ο.π., σελ. 352 επ. με περαιτέρω υπομνηματισμό και αναφορές στις προπαρασκευαστικές εργασίες. Επίσης, Ε. ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟ, Η συμμόρφωση της διοίκησης προς τις δικαστικές αποφάσεις, Τιμητικός Τόμος για τα 75 χρόνια του ΣτΕ, 2004, σελ. 875 επ.

διοίκησης προς τις δικαστικές αποφάσεις».

δ. Ο κανόνας αυτός συμπληρώνεται από ένα τέταρτο κανόνα που είναι ουσιαστικά ένα μέτρο εγγύησης για την εφαρμογή των προηγούμενων: πρόκειται για την εκ του Συντάγματος επίλυση του προβλήματος της αναγκαστικής εκτέλεσης σε βάρος του δημοσίου, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου⁹. **«Οι δικαστικές αποφάσεις εκτελούνται αναγκαστικά και κατά του δημοσίου, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, όπως νόμος ορίζει»**, λέει πλέον το εδάφιο γ' της παρ.4 του άρθρου 94. Άρα τέμνεται οριστικά η συζήτηση που είχε ανοίξει και στη χώρα μας με την κύρωση και την επικύρωση του Διεθνούς Συμφώνου των Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων.

ε. Και βέβαια υπάρχει ο πέμπτος κανόνας του εδαφίου β' της παραγράφου 5 του άρθρου 95, σύμφωνα με τον οποίον **«η παράβαση της υποχρέωσης αυτής (δηλαδή της υποχρέωσης συμμόρφωσης στις δικαστικές αποφάσεις) γεννά ευθύνη για κάθε αρμόδιο όργανο, όπως νόμος ορίζει»**. Και εδώ η αναθεώρηση έχει συνεισφέρει μία ελαφρά αλλά καθόλου αδιάφορη μεταβολή. Η διάταξη αυτή πριν την αναθεώρηση έλεγε ότι η παραβίαση της υποχρέωσης που αφορούσε τη συμμόρφωση στις ακυρωτικές (μόνον) αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας γεννά ευθύνη **για κάθε υπαίτιο όργανο**, όπως νόμος ορίζει. Ενώ τώρα η ευθύνη ανήκει **σε κάθε αρμόδιο όργανο**, όπως νόμος ορίζει. Η επιφύλαξη υπέρ του νόμου καλύπτεται βέβαια καταρχάς από την προαναθεωρητική νομοθεσία, πλην της ποινικής λόγω της αυστηρής τυποποίησης του ποινικού φαινομένου και ενδεχομένως πλην της στενά πειθαρχικής καθώς και εκεί χρειάζεται ίσως μία νομοθετική εξειδίκευση

9 Βλ. και πριν την αναθεώρηση του 2001, ενδεικτικά, Σ. ΚΟΥΚΟΥΛΗ - ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Η απαγόρευση της αναγκαστικής εκτέλεσης κατά του δημοσίου έχει καταργηθεί, Δίκη, 1988, σελ. 126 επ. με περισσότερες βιβλιογραφικές αναφορές.

των νέων συνταγματικών διατάξεων.

5. Εάν τώρα αυτό το πλέγμα των διατάξεων το δει κανείς από την οπτική γωνία του ερωτήματος της άμεσης εφαρμογής του Συντάγματος ή της αναγκαίας διαμεσολάβησης του κοινού νομοθέτη υπέρ του οποίου σε διάφορα σημεία επιφυλάσσεται το Σύνταγμα, τότε θα διαπιστώσει ότι οι επιφυλάξεις αυτές είναι πολύ λιγότερες από ό,τι μπορεί να υποθέσει κανείς δια γυμνού οφθαλμού. Η επιφύλαξη του νόμου στον συνταγματικό κανόνα πως οι δικαστικές αποφάσεις εκτελούνται αναγκαστικά και κατά του δημοσίου και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και κατά των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, ούτως ή άλλως, παραπέμπει καταρχάς στη γενική δικονομική νομοθεσία. Κατά την ίδια λογική, η επιφύλαξη για τις σχετικές διοικητικές αρμοδιότητες των πολιτικών και διοικητικών δικαστηρίων μπορεί να ενεργοποιηθεί, αλλά μπορεί και να μην ενεργοποιηθεί κατά το δοκούν.

6. Θα δούμε, όμως, σε περίπτωση αδράνειας του κοινού νομοθέτη τι μπορεί να κάνει μόνη της η νομολογία, διότι όλα αυτά πρέπει να τα βλέπει κανείς υπό το πρίσμα του δικαϊώματος της δικαστικής προστασίας κατά το άρθρο 20 παρ. 1 και υπό το πρίσμα της γενικής διάταξης του άρθρου 25 παρ. 1, που εισάγει την αρχή της πραγματικής και αποτελεσματικής άσκησης των συνταγματικών δικαιωμάτων.

7. Ακόμη πιο προβληματική είναι βέβαια η περίπτωση όχι της αδράνειας και της παράλειψης, αλλά της ενεργού «αντίστασης» του κοινού νομοθέτη που αποπειράται να περιορίσει το κανονιστικό περιεχόμενο των άρθρων 94 παρ. 4 εδ. β' και 95 παρ. 5 Συντ. μέσα στη στενότερη δυνατή ερμηνεία τους και άρα τον στενότερο δυνατό ορισμό της έννοιας της «δικαστικής απόφασης». Η έννοια όμως της δικαστικής απόφασης

είναι μία συνταγματική έννοια και όχι ένας τεχνικός όρος που ταυτίζεται με τους αντίστοιχους όρους των δικονομικών κωδίκων και εν γένει της κοινής δικονομικής νομοθεσίας. Το κριτήριο για τον προσδιορισμό του εύρους της έννοιας της δικαστικής απόφασης και άρα του κανονιστικού περιεχομένου των άρθρων 94 παρ. 4 και 95 παρ. 5 είναι η υποστήριξη και η ουσιαστικοποίηση δικαστικής προστασίας (άρθρο 20 παρ. 1 Συντ.) και άρα το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη (άρθρο 6 της ΕυρΣΔΑ). Η δικαστική απόφαση περιλαμβάνει συνεπώς ως συνταγματική έννοια και κάθε άλλη μορφή δικαστικής πράξης, ανεξαρτήτως ονομασίας που εντάσσεται στο σύστημα προσωρινής και οριστικής αστικής, ποινικής και διοικητικής δικαστικής προστασίας. Το Σύνταγμα δεν αναφέρεται άλλωστε ούτε σε οριστική ούτε σε τελεσίδικη ούτε πολύ περισσότερο σε αμετάκλητη απόφαση, αλλά σε κάθε είδους απόφαση. Επιπλέον η δικαστική μεταχείριση του δημοσίου, των ΟΤΑ και των ν.π.δ.δ. δεν μπορεί να είναι από την άποψη αυτή άνιση σε σχέση με τους ιδιώτες. Δεν μπορεί δηλαδή να εισάγονται εκ του πλαγίου δικονομικά προνόμια υπέρ του δημοσίου. Εφόσον προβλέπεται αναγκαστική εκτέλεση δικαστικής πράξης που δεν ονομάζεται απόφαση ή δεν θεωρείται επιστημονικά και νομολογιακά ως τέτοια στο πεδίο του κοινού δικονομικού δικαίου σε βάρος των ιδιωτών, το ίδιο πρέπει να ισχύσει και ως προς το δημόσιο, τους ΟΤΑ και τα ν.π.δ.δ. Εφόσον υπάρχει υποχρέωση συμμόρφωση του ιδιώτη, υπάρχει υποχρέωση συμμόρφωσης του δημοσίου, δηλαδή της διοίκησης συμπεριλαμβανομένων και των ΟΤΑ και των άλλων ν.π.δ.δ.¹⁰

10 Βλ. όμως τώρα το άρθρο 20 του ν. 3301/2004 που εξαιρεί από την έννοια της δικαστικής απόφασης και άρα από το πεδίο εφαρμογής των άρθρων 94 παρ. 4 εδ. β' και 95 παρ. 5 του Συντάγματος τα πρακτικά συμβιβασμού ή προσδιορισμού δικαστικών εξόδων, τα συμβολαιογραφικά έγγραφα βάσει των οποίων εκδίδονται διαταγές πληρωμής, τις προσωρινές διαταγές, οι διαταγές πληρωμής, τις διαταγές απόδοσης της χρήσης μισθίου ακινήτου, τους αλλοδαπούς τίτλους που κηρύχθηκαν εκτελεστοί κλπ. Η παραπάνω διάταξη επεκτάθηκε και στα ν.π.δ.δ. του ευρύτερου δημόσιου τομέα με το άρθρο 4 Ε παρ. 3 του ν. 3388/2005. Η τελευταία διάταξη έχει ιδιαίτερη πρακτική σημασία για τις εργασιακές σχέσεις στον ευρύτερο δημόσιο τομέα και ιδίως για τους εργαζομένους με σύμβαση εργασίας (ή έργου που υποκρύπτει σύμβαση εργασίας) ορισμένου χρόνου, όταν αυτή δεν ανανεώνεται καθώς και για όλους τους εργαζομένους όταν καταγγέλλεται η σύμβαση τους από τους εργοδότες, οι εργαζόμενοι καταφεύγουν στο μηχανισμό της προσωρινής δικαστικής προδικα-

8. Αυτός, λοιπόν, ο νέος συνταγματικός εξοπλισμός είναι στη διάθεση των δικαστικών οργάνων και ο νομοθέτης με τη σειρά του είναι αντιμέτωπος με το δίλημμα, τι νομοθετικές επιλογές να κάνει ως προς τα ειδικότερα μέσα συμμόρφωσης. Πιο συγκεκριμένα, το ερώτημα είναι τι αρμοδιότητες διοικητικής φύσης θα αναθέσει στα πολιτικά και στα διοικητικά δικαστήρια για να διασφαλιστεί η συμμόρφωση της Διοίκησης προς τις δικαστικές αποφάσεις. Τα δογματικά και πρακτικά προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει ο νομοθέτης είναι τεράστια. Όλη αυτή η συζήτηση έχει σχέση πρωτίστως με την έκταση του δεδικασμένου που παράγεται από τις διάφορες κατηγορίες δικαστικών αποφάσεων. Με τις επιπτώσεις του διατακτικού και με τη νομική φύση των σκέψεων, που εμφανίζονται ως στοιχεία της αιτιολογίας αλλά και πολύ συχνά έχουν προσόντα διατακτικού. Πρακτικά αυτό αφορά τις ευρύτερες επιπτώσεις μίας δικαστικής απόφασης, που πολύ συχνά ξεπερνούν τα όρια του κατά δικονομική ακριβολογία δεδικασμένου της, υπερβαίνουν τα όρια της συγκεκριμένης υπόθεσης, αποκτούν σαφέστατα κανονιστικό χαρακτήρα και πολλές φορές θέτουν εκ ποδών το νόμο, όταν μία απόφαση, ιδίως του Συμβουλίου της Επικρατείας, προβαίνει σε παρεμπίπτοντα, αλλά κατ' ουσία σε ευθύ έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων. Όλα αυτά φυσικά πρέπει να τα συνυπολογίσει ο νομοθέτης.

Από την άλλη μεριά και η δικαιοσύνη, όταν εξοπλίζεται με μία αρμοδιότητα διοικητικού χαρακτήρα, που της επιτρέπει να επιβάλει η ίδια τη συμμόρφωση της διοίκησης στις δικαστικές αποφάσεις, πρέπει να γίνεται πολύ πιο «οικονομημένη» και προσεκτική στη διατύπωση των αποφάσεών της. Διότι αν υπερβαίνει τα όρια αυτής της οικονομίας υπερβαίνει ουσιαστικά τα όρια της διάκρισης των εξουσιών και τα όρια του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας του νόμου. Ο μηχανισμός διασφάλισης της συμμόρφωσης της διοίκησης στις δικαστικές αποφάσεις

είναι ένα θέμα συνεπώς ιδιαίτερα λεπτό που θέτει έντονα ερμηνευτικά ζητήματα σε σχέση με την αρχή της διάκρισης των εξουσιών, γιατί όλες οι κάμψεις της αρχής αυτής, με τη μορφή ειδικότερων δικονομικών διατάξεων, ακριβώς επειδή έχουν εξαιρετικό χαρακτήρα, πρέπει να ερμηνεύονται στενά σε σχέση με το γενικό κανόνα. Επιπλέον πρέπει να δει κανείς πως συμπεριφέρονται όλα αυτά σε σχέση με το ευρύτατο φάσμα της τυπολογίας των δικαστικών αποφάσεων, (προδικαστικές, οριστικές, τελεσίδικες, αμετάκλητες, ακυρωτικές, αναφορικές αποφάσεις κατά τη διαδικασία προσωρινής δικονομικής προστασίας κ.ο.κ.).

9. Και βέβαια πέρα από την τυπολογία και την εννοιοκρατία της δικονομικής θεωρίας, ή της θεωρίας του δημοσίου δικαίου, υπάρχει ένα ουσιαστικό πρόβλημα που αφορά τον πολιτικό χαρακτήρα της συμμόρφωσης. Είναι διαφορετικό πράγμα να συμμορφωθεί η διοίκηση π.χ. με μία υπαλληλικού χαρακτήρα απόφαση που κανονίζει θέματα προαγωγών ή να συμμορφωθεί στην κατανήφιση μιας αποζημίωσης, ενός επιδόματος ή στην επέκταση ενός επιδόματος και άλλα πράγμα να συμμορφωθεί σε μία απόφαση η οποία επιλύει πολύ σημαντικά θέματα ερμηνείας του άρθρου 24 και της προστασίας του περιβάλλοντος, θέματα πολεοδομικού και οικιστικού σχεδιασμού, θέματα προστασίας των αρχαιοτήτων, θέματα που μπορεί να έχουν τεράστια δημοσιονομική επίπτωση. Άρα η απλή λύση που οδηγεί στη γενική υποκατάσταση της διοίκησης και στην ανάθεση της αρμοδιότητας έκδοσης της διοικητικής πράξης σε ένα δικαστικό όργανο, είναι κάτι που πρέπει να μας προβληματίσει και μας προβληματίζει: σε πάρα πολλές περιπτώσεις μπορεί και πρέπει αυτό να συμβεί ενώ σε άλλες περιπτώσεις όχι. Δεν πρέπει π.χ. να συμβεί όταν είναι αναγκαίο να μεσολαβήσει μία εκτίμηση αμιγώς πολιτικού χαρακτήρα. Στις περιπτώσεις αυτές η δικαστική εξουσία έρχεται αντιμέτωπη με κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά

προβλήματα, που δεν έχει ούτε την πολιτική νομιμοποίηση αλλά τελικά ούτε και την ικανότητα να τα αντιμετωπίσει. Και θα δει πόσο δύσκολο είναι να τα αντιμετωπίσει όλα αυτά κανείς όχι από το ύψος της δικαστικής έδρας τέμνοντας μία διαφορά, αλλά στο ίδιο επίπεδο με τους κοινωνικούς εταίρους, ιδίως όταν ασκούνται πιέσεις μέσα σε ένα δημοκρατικό πολυφωνικό σύστημα και πρέπει να σταθμιστούν και να τεθούν πολιτικά τα ζητήματα αυτά.

10. Το Σύνταγμα στο επίπεδο των δικών του γενικών και ελλειπτικών διατυπώσεων έχει διαμορφώσει το πλήρες σύστημα κανόνων και εννοιών, η νομολογία οφείλει να το εντοπίσει, να το σεβαστεί και να το αξιολογήσει αντιλαμβανόμενη ταυτοχρόνως και την εσωτερική δυναμική και οικονομία, την εσωτερική προβληματική του συστήματος αυτού. Ο νομοθέτης μέσα σε ένα ειλικρινή διάλογο με τη δικαστική εξουσία πρέπει να εγκαθιδρύσει ένα σύστημα συμμόρφωσης, το οποίο να είναι εφαρμόσιμο και να διασφαλίζει την ουδετερότητα και το ύψος της δικαστικής έδρας.

